

СТРУЧНИ РАД / *EXPERT PAPER*

Примљен: децембар 2013.

Received: December 2013.

Горана Лејић

Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву

ЗЕЛЕНАШКИ УГОВОР

Теретни уговор је уговор у коме једна уговорна страна даје накнаду другој уговорној страни за корист коју од ње добија. Разлог због чега се једна уговорна страна обавезала је противчинидба друге уговорне стране. Због тога, код ових уговора веома је важно начело једнаке вриједности давања и код њих посебно долази до изражаја.

Према Закону о облигационим односима предвиђени су случајеви у којима се ово начело нарушава, а то су прије свега одговорност за недостатке, гдје спадају одговорност за правне и одговорност за материјалне недостатке, док другу групу чине инструменти којима се штити еквивалентност престаџија у погледу вриједности узајамних давања, а то су прекомјерно оштећење, промијењене околности и зеленашки уговор.

Тема овог рада јесте зеленашки уговор или у народу познат као лихварски уговор. Овим радом истражићемо појам зеленашког уговора, услове који су потребни да се остваре да би уговор био зеленашки, могућност поништења овог уговора и посљедице које настају уколико дође до његовог поништења. Због сличности овог уговора са институтом прекомјерног оштећења, примјеном компаративног метода, извршићу упоређивање ова два института. У раду су коришћени правни, нормативни и компаративни метод.

Кључне ријечи: Теретни уговор; Зеленашки уговор; Прекомјерно оштећење; Правне посљедице.

1. ПОЈАМ ЗЕЛЕНАШКОГ УГОВОРА

Зеленашким уговором сматра се такав уговор гдје једно лице користећи се стањем нужде или тешким материјалним стањем другог лица, његовом лакомисленошћу или зависношћу, недовољним искуством, уговори за себе или неког трећег корист која је у очигледној несразмјери са оним што је он другом дао или учинио или се обавезао да да или учини.¹

Овај уговор је двострано обавезан, теретан уговор којим једна уговорна страна (зеленаш), за себе или за неко треће лице уговара очигледно несразмјерну имовинску корист у односу на оно што другој уговорној страни (искоришћеном) даје или учини, или се обавезе дати или учинити, користећи се неповољним околностима на страни искоришћеног које очигледно указују на неправичне услове под којима је закључен предметни уговор и који су довели до уговарања несразмјерних узајамних давања.²

Зеленашки уговори се називају и лихварским уговорима, док назив „зеленашки“ потиче још од давнина, из периода првобитне акумалције капитала, када се лихва,³ осим уговарањем новчаног зајма, састојала у куповању рода од сељака по много нижој цијени,

¹ Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 и *Службени гласник РС*, бр. 17/93, 3/96, 39/03 и 74/04, чл. 141.

² „Из утврђеног чињеничног стања произлази да је власник спорне парцеле био отац тужене, сада покојне Ж. П., који је стрељан од Немаца 1943. године у К. Због трошкова око сахране и прехрањивања малолетне деце, мајка тужене поступајући у крајњој нужди, обратила се тужиоци оцу, једном од најбогатијих људи у селу, за помоћ, па је тужиоци отац, користећи сиромаштво породице тужене дао нешто намирница, под условом да му мајка тужене да у својину спорно земљиште. У таквим околностима сачињена је признаница на коју се тужилац позива. У проведеном поступку је утврђено да спорно земљиште није предато у посед тужиоци оцу, а накнадно ни тужиоци, већ је остало у државини мајке тужене која га је уговором о поклону закљученим 1991. године пренела на тужену. На такво утврђено чињенично стање правилно је примењено материјално право када је тужбени захтев одбијен као неоснован. Нижестепени судови су, према нахођењу Врховног суда, правилно закључили да тужилац нема ваљан правни основ за стицање права својине на спорно земљиште. Признаница на коју се тужилац позива у ревизији не може водити стицању својине како су то правилно закључили и нижестепени судови, јер представља ништав правни посао, с обзиром на то да је до сачињавања спорне признанице дошло искоришћавањем тешких имовинских прилика породице тужене.“ – Пресуда Врховног суда Србије, Рев. 2426/97, од 12. новембра 1997. године. Наведено према: Г. Станојчић, *Актуелна судска пракса из облигационог права*, Пословни биро, Београд 2006, 130.

³ Лихва или лихвар представља особу која даје паре на кирију или узима кирије.

прије жетве, на зелено, искориштавајући њихову нужду и при томе остварујући несразмјерну корист.⁴

Лихварски уговор био је регулисан у Српском грађанском закону. У одредбама закона које се односе на регулисање који су уговори забрањени и ништави, није наведен лихварски уговор. У дијелу закона који се односи на уговор о зајму садржане су одредбе које се односе на њега. У члановима 601 и 601а постојале су одредбе о висини камате која је била прописана на: „Лихва закона опредјељује се шест на сто; уговорити се пак може и до дванаест на сто. Већа се судом не пресуђује“.⁵ Из ове одредбе видимо да је свака камата преко 12 % била погођена санкцијом ништавости.

2. УСЛОВИ

Из дефиниције зеленашког уговора може се закључити да би се један уговор сматрао зеленашким, потребно је да буду испуњени одређени услови. Прије свега, потребно је да буде теретни уговор, а уз то да буду остварени и објективни и субјективни услови.

Теретни уговор⁶ је онај уговор код кога сваки уговарач за оно што прима даје накнаду.⁷ Овај уговор се још назива уговор са накнадом или онерозни уговор. Код ових уговора свака страна се јавља истовремено као повјерилац и као дужник.

2.1. Објективни услов

Објективни услов је везан за разлоге обавезивања, а то је материја каузе уговора. Потребно је да постоји очигледна несразмјера између онога што једна стране даје и онога шта друга страна даје. Поређењем датих вриједности уговорних страна, уочава се очигледна несразмјера. Вриједности давања оштећеног су доста веће од вриједности које даје зеленаш. За оцјену постојања очигледне несразмјере узима се у обзир прометна вриједност узајамних престација у тренутку закључења уговора.⁸

Испуњењем објективног услова нарушено је једно од основних начела облигационог права и најважније начело код теретних уговора, а то је начело једнаке вриједности давања. Начело једнаке

⁴ Зеленаши, први кредитори земљорадника у Србији, http://www.ubs-asb.com/Portals/0/Casopis/2010/1_2/B01-02-2010-Gnjatovic.pdf, 22. децембар 2013.

⁵ Српски грађански законик, чл. 601 и 601а.

⁶ Теретни уговор је нпр. уговор о купопродаји.

⁷ Б. Лоза, *Облигационо право*, Дом штампе, Сарајево 1978, 117.

⁸ Љ. Милошевић, *Облигационо право*, Научна књига, Београд 1970, 77.

вриједности давања представља принцип према коме у двострано обавезном уговору престација сваке стране треба да стоји у одређеном вриједносном односу према престацији друге стране.⁹

Код заснивања двострано обавезних теретних уговора, уговорне стране треба да пођу од овог начела, како би се постигла еквивалентност престација. Ово начело није апсолутно и под њим се не подразумејева потпуна математичка подудараност обавеза уговорних страна, јер је то тешко оствариво у промету. Вриједност узајамних престација просуђује се према њиховој прометној вриједности, односно тржишној цијени, уколико та вриједност постоји за одређену престацију. Иначе, за питање вриједности престација може бити мјеродавна цијена одређена на основу акта надлежних органа или утврђена на начин на који суд у парници може да утврђује вриједност престација.¹⁰ У сваком случају, очигледна несразмјера престација представља правни стандард и потребно је да се у сваком појединачном случају врши одговарајућа процјена.

2.2. Субјективни услови

Да би се један уговор сматрао зеленашким осим наведеног објективног услова потребно је да постоји пристанак оштећеног (искоришћеног) усљед неке врсте мана воље. Пристанак оштећеног усљедио је из једног од пет разлога који су одлучујуће, али недопуштено утицали на његову вољу,¹¹ а то су стање нужде, тешко материјално стање, недовољно искуство, лакомисленост, зависност према зеленашу.

Субјективни услов објашњава разлоге због којих је наступио поремећај каузе.¹² Уколико не буду остварени и субјективни услови, уговор се неће сматрати зеленашки. С обзиром на то да се испитује да ли су ови услови били испуњени у тренутку закључења уговора, уколико би неки од ових услова наступио након његовог закључења, те је оштећеном отежано испуњење обавезе, то није одлучно да би се уговор сматрао зеленашким. Наше право не предвиђа као посебан услов несавјесност зеленаша, јер се он претпоставља. Логично је да је зеленаш знао или морао знати у каквом се положају налази оштећени.

⁹ С. Перовић, *Коментар закона о облигационим односима*, Савремена администрација, Београд 1995, 38.

¹⁰ *Ibid.*, 39.

¹¹ О. Антић, *Облигационо право*, Службени гласник, Београд 2009, 409–410.

¹² *Ibid.*, 408.

2.2.1. Стање нужде

Нужда представља стање једног лица које има потребу за одређеном престацијом зеленаша. Наше право прихватило је правило да се зеленашким уговором сматрају и они уговори у којима се у стању нужде није нашао само и искључиво оштећени, већ и њему блиско лице. Оштећени или неко њему блиско лице налазе се у стању угрожености те им је престација зеленаша неопходна. Нужда у којој се неко лице налази може да буде економска или неекономска. Економска потреба би била потреба за одређеном сумом новца, док би неекономска потреба била за одређеним лијеком, храном и др. Суд ће у сваком конкретном случају цијенити да ли је постојало то стање нужде или не.

2.2.2. Тешко материјално стање

Тешко материјално стање представља стање које је веома слично стању нужде. Оно је један појам који је ужи од стања нужде, јер тешко материјално стање је искључиво економске природе, нпр. оштећени пристане на знатно увећање дуга, јер нема довољно финансијских средстава да би вратио тај дуг у уговореном року.

2.2.3. Лакомисленост

Лакомисленост представља један од услова који се тражи да буде остварен у односу на конкретан уговор од стране оштећеног. Потребно је да оштећени, лакомислено, без размишљања, не водећи рачуна о његовој садржини, пристане да закључи одређени уговор гдје постоји очигледна несразмјера престација. За постојање зеленашког уговора довољно је да се то лице у једном случају понашало лакомислено, док то није потребно уколико лакомисленост представља сталну особину тог лица.¹³

2.2.4. Зависност

Однос зависности оштећеног према зеленашу може да представља однос економске или неке друге зависности према зеленашу. Зеленаш може да представља фактички или правно надређеног према оштећеном. С обзиром на стање у коме се оштећени налази, он пристаје на све услове које поставља зеленаш иако је свјестан да су они неповољни за њега. С друге стране, зеленаш је свјестан да, с обзиром на положај у коме се налази, може да утиче

¹³ Љ. Милошевић, 78.

на оштећеног и да је он тај који поставља услове уговора који закључују. На примјер, послодавац–радник, лекар–пацијент, родитељ–дијете, професор–студент, управник затвора–родитељи лица које се налази на издржавању казне затвора, и др.

2.2.5. Неискуство

Неискуство представља такву ситуацију у којој неко лице закључи уговор а да при том није посједовало потребна сазнања за закључење таквог уговора.¹⁴ Када се каже искуство, под њим се подразумева посједовање знања из различитих области права, технике, економије и других области, али такође се мисли и на животно искуство које се стиче кроз „животну школу“. Примјеном аналогije неискуство би представљало непосједовање свега наведеног.

3. НИШТАВОСТ ЗЕЛЕНАШКОГ УГОВОРА

Иако закон прописује и упућује на строге санцкије ништавости, ипак одредба која регулише ништавост предвиђа могућност изузетака, а тај изузетак представља зеленашки уговор.

3.1. Дјелимична ништавост

Питање о томе које ће се одредбе о ништавости примјењивати на зеленашке уговоре, постављала су бројна законодавства. Нека законодавства су се определијелила за рушљивост, полазећи од тога да се овдје ради о заштити појединачног интереса, оштећене стране. Друга законодавства су се определијелила за апсолутну ништавост, јер су овим уговорима погођени јавни интереси. На зеленашки уговор примјењују се одредбе Закона о облигационим односима које се односе на посљедице ништавости и о дјелимичној ништавости.¹⁵

Одредбе о дјелимичној ништавости јавиле су се као одговор на питање како регулисати случајеве када се код одређеног уговора јављају само ништаве поједине одредбе? Ово питање поставља се с обзиром на то да уговор представља сложен правни посао и као такав садржи већи број одредаба од којих су неке битне за сам опстанак уговора, а неке су споредне.

Уколико су ништаве оне одредбе уговора које су битне за само постојање уговора, сам уговор ће бити ништав и на њега се не могу

¹⁴ Љ. Милошевић, 78.

¹⁵ ЗОО, чл. 141, ст. 2.

примијенили одредбе о дјелимичној ништавости. *Примјер*: уколико је одредба везана за предмет уговора о продаји ништава због тога што је у питању ствар која је ван промета, онда је сам уговор о продаји ништав.¹⁶

Ништавост неке одредбе уговора не повлачи ништавост и самог уговора, ако он може опстати без ништаве одредбе, и ако она није била ни услов уговора ни одлучујућа побуда због које је уговор закључен. Уговор ће остати на снази чак и ако је ништава одредба била услов или одлучујућа побуда уговора у случају кад је ништавост установљена управо да би уговор био ослобођен те одредбе и важио без ње.¹⁷ *Примјер*: уговорена је камата у већем износу од максимално дозвољене камате или уговор је закључен под неморалним условима.¹⁸

Сам оштећени је тај који може да захтијева да се његова обавеза смањи на правичан износ и уколико је могуће, да са том измјеном, уговор остане на снази. Право оштећеног је временски ограничено на рок од пет година од закључења уговора.¹⁹ Суд ће, уколико утврди да је то смањење могуће извршити у конкретном случају и с том измјеном уговор остати на снази. Суд не може по службеној дужности да донесе одлуку о смањењу обавезе оштећеног, већ само по његовом захтјеву.²⁰

¹⁶ ЗОО, чл. 47. Када је предмет обавезе немогућ, недопуштен, неодређен или неодредив, уговор је ништав.

¹⁷ ЗОО, чл. 105, ст. 1, 2.

¹⁸ ЗОО, чл. 548. Ништава је одредба уговора о уговорној казни за случај раскида уговора, као и за случај да купац дође у доцњу са исплатом неког obroка цијене.

¹⁹ ЗОО чл. 141, ст. 2. Оштећеник може поднијети захтјев за смањење обавезе на правичан износ у року од пет година од закључења уговора.

²⁰ „Одбијајући тужбени захтев преко досуђеног износа, нижестепени судови нису поверовали тужиоцима да девизни дуг тужених износи 32.885,00 ДЕМ. Међутим, они су своје одлуке засновали на одредби члана 141, став 3 ЗОО-а, која се односи на смањивање дуга на правичан износ, како би закључени зеленашки уговор остао на снази. Ако девизни дуг није износио 32.885,00 ДЕМ, онда није јасно како је могло доћи до смањивања дуга на правичан износ. Примена ове одредбе била је могућа, само у случају да је износ дуга већи од износа досуђеног применом ове одредбе. У супротном нема смањивања. С обзиром на речено, за сада се не може са сигурношћу закључити да је материјално право правилно примењено. То је и био разлог што је овај суд у смислу члана 395, став 2 ЗПП-а, укинуо обе нижестепене пресуде и предмет вратио на поновно суђење. Правилна примена материјалног права изискује да првостепени суд на несумњив начин утврди висину дуга, па тек онда да примени одговарајуће прописе. Примена члана 141, став 3 ЗОО-а, долази у обзир само ако суд утврди да дуг потиче из зеленашког уговора. Примена одредаба става 3, члана 141 ЗОО-а могућа је само ако смањење обавезе захтева оштећени. Без његовог захтева наведена одредба се не може применити, о чему првостепени судови, при одлучивању нису водили рачуна.“ – Пресуда Врховног суда Србије, РЕв. 6928/97, од

3.2. Правне посљедице ништавости

Правне посљедице ништавости су регулисане у члану 104 Закона о облигационим односима који се примјењује и на зеленашке уговоре.

Према одредбама овог закона прво правило је да је у случају ништавости уговора свака страна дужна вратити другој страни што је примила по основу таквог уговора, а уколико натурална реституција није могућа, онда је потребно да се да одговарајућа накнада у новцу и то према цијенама у вријеме доношења судске одлуке, уколико закон шта друго не предвиђа.

Уколико ниједна уговорна страна није извршила своје уговорне обавезе, питање враћања се не поставља. Ниједна од странака не може захтијевати извршење уговорне обавезе уколико је уговор ништав, јер у том случају нема ваљаног правног основа, те се сматра да уговор није никада ни настао.

Уколико су обје или једна уговорна страна испуниле своју обавезу у потпуности или дјелимично, онда је сложенија ситуација. Уколико је дошло до поништења уговора потребно је да дође до реституције. Разликујемо једнострану и двострану реституцију.²¹ Једнострана реституција примјењује се уколико је само једна уговорна страна испунила своју обавезу у потпуности или дјелимично. Поништењем уговора, уговорна страна која је примила извршење обавезе од друге уговорне стране, дужна је да јој изврши враћање добијеног. Враћање се, прије свега, врши у натури, уколико је могуће, а уколико није – онда се повраћај врши у новцу. Једнострана реституција примјењује се и у случају када је у питању двострано обавезан уговор и обје стране су испуниле међусобне обавезе, а само једна од њих је савјесна, тј. није знала нити је према околностима могла знати да је уговор ништав.²² Код двостране реституције свака страна је у случају поништења уговора дужна да врати оно што је примила од друге стране. Ово су правила која се примјењују у случајевима у којима је дошло до потпуног или дјелимичног испуњења ништавог уговора.

Други став овог члана предвиђа могућност да суд, у случају поништења уговора, одбије у цјелини или дјелимично захтјев несавјесне стране за враћање онога што је другој страни дала, а може одлучити да друга страна оно што је добила по основу забрањеног

28. јануара 1998. године, *Билтен судске праксе Врховног суда Србије* 1/98. Наведено према: Т. Крсмановић, *Актуелна судска пракса из облигационих односа*, Савремена администрација, Београд 2000, 59.

²¹ С. Перовић, 215.

²² Т. Крсмановић, 216.

уговора преда општини на чијем подручју има сједиште за правна лица, односно пребивалиште или боравиште за физичка лица. Уколико је у питању недопуштен уговор и обје стране су преступно дјеловале, а то је закључење уговора ради остварења неког недопуштеног циља, страна која је извршила неће моћи, иако је уговор поништен, позивати се на своју ништавост да би добила натраг оно што је другој страни поводом тог недопуштеног уговора дала.

Уколико дође до поништења уговора, уговарач који је крив за закључење тог ништавог уговора одговоран је своме сауговарачу за штету коју трпи због ништавости тог уговора, ако овај није знао или према околностима није морао знати за постојање узрока ништавости.²³

4. СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКЕ ЗЕЛЕНАШКОГ УГОВОРА И ПРЕКОМЈЕРНОГ ОШТЕЋЕЊА

Када се упореде институти прекомјерно оштећење²⁴ и зеленашки уговор, због међусобне сличности поставља се питање да ли је потребно да постоје оба уговора. Нека законодавства су се определијелила само за зеленашки уговор, истичући да је то институт који може да пружи довољну заштиту принципа једнаке вриједности давања.²⁵

Разлози који се наводе као потреба за постојање ова два института јесу довођење у равнотежу поремећене каузе, али и одсуство субјективног елемента на страни института прекомјерног оштећења. У нашем Закону о облигационим односима постоје оба института, и прекомјерно оштећење и зеленашки уговор. Да би уочили разлике и сличности између ова два института прије свега ћемо обрадити прекомјерно оштећење.

4.1. Прекомјерно оштећење и зеленашки уговор

Ако је између обавеза уговорних страна у двостраном уговору, у вријеме његовог настанка, постојала очигледна несразмјера, страна која је оштећена може да захтјева поништење уговора ако за праву вриједност није знала нити је морала да зна.²⁶ Када постоји та очигледна несразмјера, то је препуштено на оцјену суду да

²³ ЗОО, чл. 108.

²⁴ *Laesio enormis* – прекомјерно оштећење.

²⁵ Такво становиште заузимају њемачко, италијанско и швајцарско право.

²⁶ ЗОО, чл. 139, ст. 1.

процјењује у сваком конкретном случају. Прекомјерно оштећење представља поремећај у каузи.²⁷

Из наведене дефиниције уочавамо да услови који морају да буду испуњени да би постојала одговорност за прекомјерно оштећене су:

1. Да је у питању теретни уговор,
2. Да постоји одређени степен несразмере у престацијама,
3. Да постоји заблуда о вриједности противпрестације код оштећеног.

Први услов који се тражи јесте да је у питању теретни уговор.²⁸ Други услов који се тражи јесте да постоји одређени степен несразмјере престација. Шта се сматра несразмјером престација није прецизирано већ је одређена као правни стандард и суд је дужан да у сваком појединачном случају то цијени. Трећи услов који се тражи јесте постојање заблуде о вриједности противпрестације код оштећеног. Потребно је да оштећени није знао нити је морао знати да постоји очигледна несразмјера престација. У вези са постојањем овог услова, којег прихвата и наше право, јавила су се различита мишљења у упоредном праву. По једном схватању, субјективистичкој концепцији, сматра се да је релевантно оно прекомјерно оштећење које је настало као последица заблуде оштећеног у правој вриједности чинидаба.²⁹ Друго схватање, објективистички концепт, у први план ставља само чињеницу нееквиваленције престација, а искључује свијест и вољу оштећеног. Наше право прихвата комбинацију ова два концепта, субјективистичко-објективистички концепт узимајући у обзир оба елемента.

Упоређујући ове услове који треба да буду остварени за постојање прекомјерног оштећења и упоређујући их са условима потребним за постојање зеленашког уговора, уочавамо сличности и разлике. Први и други услов који се тражи, да је у питању теретни уговор и да постоји очигледна несразмјера престација, јесу услови који су потребани за оба института. Што се тиче посљедњег услова који се тражи за институт прекомјерног оштећења, није предвиђен за зеленашке уговоре. Код зеленашког уговора су предвиђени други субјективни услови на страни оштећеног, тачније потребно је да се зеленаш користи стањем нужде, тешком материјалном ситуацијом, зависношћу, лакомисленосту и знањем оштећеног. Ови услови нису предвиђени код прекомјерног оштећења.

²⁷ О. Антић, 402.

²⁸ Теретне уговоре обрадили смо код обраде услова који треба да буду испуњени за зеленашке уговоре.

²⁹ Б. Лоза, *Облигационо право*, Службени гласник, Београд 2000, 142.

У чему се састоји заштита оштећеног уговарача? Код прекомјерног оштећења оштећени може да тражи поништење уговора, уз испуњење наведених услова. Оштећени код овог уговора, за разлику од зеленашких уговора нема право да тражи успостављање равнотеже њихових узајамних престација. Право да тражи успостављање еквивалентности престација, припада обогашеном. Ово представља његово право и на њему је да одлучи да ли ће се користити тим својим правом или не. Стране се не могу унапријед одрећи од права на заштиту услед прекомјерног оштећења.

На ништавост зеленашког уговора суд ће пазити по службеној дужности, док уговор због прекомјерног оштећења може побијати само на захтјев заинтересоване стране у законом предвиђеном року.

Из свега наведеног, закључујемо да је оправдано и неопходно истовремено постојање и одвојено регулисање и прекомјерног оштећења и зеленашког уговора, без обзира на многе сличности и додирне тачке.

5. ЗЕЛЕНАШКИ УГОВОР У СРБИЈИ

У Србији се на регулисање зеленашког уговора примјењују одредбе Закона о облигационим односима, који се примјењује и у Републици Српској, само уз измјене објављене у Службеном листу Савезне Републике Југославије, бр. 31/93, и Службеном листу Србије и Црне Горе, бр. 1/03.

С обзиром на то да наведеним измјенама нису диране одредбе које се односе и регулишу зеленашки уговор, сва досадашња излагања у овом раду се односе и на зеленашки уговор у Србији.

6. ЗЕЛЕНАШКИ УГОВОР У ЦРНОЈ ГОРИ

Зеленашки уговор у Црној Гори је регулисан Законом о облигационим односима Црне Горе објављен у Службеном листу Црне Горе, бр. 47/08 уз измјене објављене у Службеном листу Црне Горе, бр. 04/11.

Према члану 135 овог закона, зеленашки уговор је дефинисан као ништав уговор којим неко, користећи се стањем нужде или тешким материјалним стањем другог, његовим недовољним искуством, лакомисленошћу или зависношћу, или неком другом сличном околношћу уговори за себе или за неког трећег корист која је у очигледној несразмјери са оним што је он другом дао или учинио, или се обавезао дати или учинити.

Из ове дефиниције, уочавају се објективни и субјективни услови које предвиђа и наше право. Објективни услов је очигледна несразмјера престација, док субјективни услови представљају искориштавање стања нужде, тешке материјалне ситуације, недовољно искуство, лакомисленост, зависност, али и неке друге сличне околности. Шта се подразумева под другим сличним околностима није одређено. Навођењем овог субјективног услова као правног стандарда, дата је шира могућност тумачења и самим тим је олакшан полагај судије. Овај дио дефиниције зеленашког уговора није предвиђен у нашем Закону о облигационим односима. У нашем закону таксативно су наведени субјективни услови.

Што се тиче ништавости овог уговора, предвиђена је примјена одредаба које се односе на посљедице ништавости и дјелимичну ништавост.³⁰ Пошто је садржај одредаба ова два члана исти као и у нашем праву, а оне су детаљно обрађене у овом раду, нећемо их поново обрађавати.

Оштећени код зеленашког уговора у Црној Гори, као и у нашем праву има могућност да захтијева да се његова обавеза смањи на правичан износ и уз смањење те обавезе уговор може остати на снази. Оно што представља карактеристику одредбе која се односи на могућност оштећеног да тражи смањење обавезе јесте прописани рок у оквиру кога он може да захтијева то смањење. Оштећени може да тражи смањење обавезе у року од пет година од закључења уговора, а „када је у питању кривично дјело, док не застари право на гоњење“.³¹

У нашем праву прописан је само општи рок од пет година. Наше право не предвиђа рок који везује зеленашки уговор за кривично гоњење зеленаша као учиниоца кривичног дјела.

7. ЗАКЉУЧАК

Из свега наведеног, закључујемо да је зеленашки уговор један од инструмената заштите начела једнаке вриједности давања. Он је у нашем праву регулисан одредбама Закона о облигационим односима.

Генерална хипотеза која покрива цјелокупан предмет истраживања, јесте сама дефиниција зеленашког уговора, а то је „зеленашки уговор је теретни уговор којим једна уговорна страна (зеленаш), за себе или за неко треће лице уговара очигледну несразмјерну имовинску корист у односу на оно што другој уговорној

³⁰ Закон о облигационим односима Црне Горе – ЗОО ЦГ, *Службени лист Црне Горе*, бр. 47/08 и 4/11, чл. 102 и 103.

³¹ ЗОО ЦГ, чл. 135, ст. 4.

страни (искоришћеном) даје или учини, или се обавезе дати или учинити“. Током истраживања, служили смо се правним, нормативним и компаративним методом.

У раду су обрађени услови који морају да буду испуњени за постојање зеленашког уговора а то су субјективни и објективни услови. Утврдили смо да су неопходни услови да је уговор теретан, да постоји очигледна несразмјера престација, те да се зеленаш користио стањем нужде, тешком материјалном ситуацијом, лакомисленошћу, незнањем и положајем зависности приликом закључења уговора.

Предмет изучавања било је и питање ништавости ових уговора, а то је дјелимична ништавост која се примјењује на ове уговоре. Оштећени има право да у року од пет година захтијева смањење обавезе и њеним смањењем уговор остаје на снази, али и могућност да захтијева поништење тог уговора. У случају да је дошло до поништења уговора, а уговорне стране су испуниле своје обавезе потребно је да дође до повраћаја у пређашње стање, тј. реституције, прије свега натуралне, а ако није могућа до новчане реституције.

Због сличности зеленашког уговора са институтом прекомјерног оштећења, у раду су обрађена оба института примјеном компаративног метода и утврђено је да је потребно истовремено постојање и нормирање оба ова института. На крају рада, упоређен је начин регулисања зеленашких уговора у Србији и Црној Гори са регулисањем у нашем праву.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Антић, Оливер, *Облигационо право*, Београд 2009;
2. Бикић, Абедин, *Облигационо право, Опћи дио*, Сарајево 2007;
3. Благојевић, Борислав, Круљ, Врлета, *Коментар Закона о облигационим односима*, Београд 2005;
4. Станојчић, Гордана, *Актуелна судска пракса из облигационих односа*, Пословни биро, Београд 2006;
5. Крсмановић, Томислав, *Актуелна судска пракса из облигационих односа*, Београд 2000;
6. Лоза, Богдан, *Облигационо право, Општи део*, Београд 2000;
7. Лоза, Богдан, *Облигационо право, Општи дио*, Сарајево 1978;
8. Милошевић, Љубиша, *Облигационо право*, Београд 1970;
9. Перовић, Слободан, *Коментар Закона о облигационим односима*, Београд 1995;
10. Срдих, Милутин, Татић, Душан, *Закон о облигационим односима, Закон о хартијама од вриједности, Примјери уговора и судска пракса*, Београд 1997;

11. Станковић, Обрен, Лазаревић, Љубиша, Китаровић, Игор, *Приручник за полагање правосудног испита*, Београд 1990;
12. Станојевић, Обрад, *Римско право*, Српско Сарајево 2000.

Правни прописи

1. Закон о облигационим односима, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89 и *Службени гласник РС*, бр. 17/93, 3/96, 39/03 и 74/04;
2. Закон о облигационим односима, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/93 и *Службени лист СЦГ*, бр. 1/03;
3. Закон о облигационим односима, *Службени лист Црне Горе*, бр. 47/08 и 4/11;
4. Српски Грађански законик.

Интернет извори

1. Зеленаши, први кредитори земљорадника у Србији, [http://www.ubs-
asb.com/Portals/0/Casopis/2010/1_2/B01-02-2010-Gnjatovic.pdf](http://www.ubs-
asb.com/Portals/0/Casopis/2010/1_2/B01-02-2010-Gnjatovic.pdf).

Gorana Lejić

Faculty of Law,
University of East Sarajevo

USURIOUS CONTRACT

Summary

Binding contracts are contracts in which one party gives to the other party reward in exchange for certain benefits. The reason why one party promised to perform obligations under the contract is consideration – benefit offered by the other party. Therefore, key principle in such contracts is the principle of consideration – exchange of equal values.

Usurious contracts are regulated by the Law on Obligations. In this paper we analyzed the conditions required for the agreement to be deemed usurious and we discussed protection mechanisms available to the injured party - primarily the right to reduce its obligation under the contract, while the contract itself remains in force.

We compared the institutions of usurious contract with the institution of excessive damage. Furthermore, we compared ways of regulating usury contracts in Serbia and Montenegro with the method used in our law.

Key words: *Binding contract; Usurious contract; Excessive damage; Legal consequences.*